

Cyflwynwyd yr ymateb hwn i'r [Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg](#) ar gyfer yr ymchwiliad: [A oes gan blant a phobl ifanc anabl fynediad cyfartal at addysg a gofal plant?](#)

This response was submitted to the [Children, Young People and Education Committee](#) for the inquiry: [Do disabled children and young people have equal access to education and childcare?](#)

AEC 69

Ymateb gan: Cyd-undebau llafur
Response from: Joint trade union

Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru)

Safbwyntiau cyd-undebol – Mai 2023

Cefndir

Yn dilyn cyflwyno Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru), mae gweithwyr addysg proffesiynol wedi wynebu heriau sylweddol o ran gweithredu.

Mae'r diwygiadau i ddeddfwriaeth Anghenion Dysgu Ychwanegol (ADY) wedi bod yn eang, ac wedi cael effaith enfawr ar y system addysg yng Nghymru, ar adeg pan fo newidiadau systemig sylweddol eraill, gan gynnwys cyflwyno'r Cwricwlwm i Gymru.

Mae'r undebau llafur ar y cyd yn cytuno â'r egwyddorion y tu ôl i'r ddeddfwriaeth, a byddent yn gwerthfawrogi system gydag ymyrraeth gynnar a chymorth i blant sydd ag anghenion dysgu ychwanegol, neu a allai fod ag anghenion dysgu ychwanegol. Fodd bynnag, dim ond os oes gweithwyr addysg proffesiynol yno i'w cefnogi a ddim yn treulio amser gwerthfawr yn cwblhau gwaith papur, pan allent fod yn cefnogi plant a phobl ifanc y mae "ymyriadau cynnar, amserol ac effeithiol"¹ yn bosibl.

Mae Data Cyfrifiad Ysgolion 2022² yn dangos bod tua 18,000 yn llai o blant wedi'u nodi fel rhai ag anghenion dysgu ychwanegol nag o dan y system flaenorol, a:

“Gofynnwyd i ysgolion [...] roi'r gorau i ddefnyddio'r categori 'Anawsterau dysgu cyffredinol' ac i ailasesu categori priodol o angen ar gyfer disgyblion o'r fath.”

Er hynny, bydd angen cymorth o hyd ar y plant a'r bobl ifanc hyn.

---

¹ <https://www.llyw.cymru/anghenion-dysgu-ychwanegol-ar-tribiwnlys-addysg-cymru-memorandwm-esboniadol>

² <https://www.llyw.cymru/canlyniadaur-cyfrifiad-ysgolion-chwefror-2022-html>

Isod rydym wedi nodi cyfres o feysydd y mae angen mynd i'r afael â hwy ar frys er mwyn gwella'r ddarpariaeth ar gyfer plant a phobl ifanc, a rhyddhau'r gweithlu i ganolbwyntio ar "ymyriadau effeithiol".

Ariannu

Dywed ein haelodau wrthym fod trefniadau ariannu amrywiol ar waith ledled Cymru, er mwyn cael cymorth i blant ag ADY. Mae nifer fach o aelodau yn dweud wrthym fod ysgolion yn cael cefnogaeth dda gyda cheisiadau am gymorth i blant ag anghenion dysgu ychwanegol, tra bod eraill yn dweud wrthym fod pwysau i arbed arian.

Dylai cyllid fod yn glir, ac mae mynediad cyffredinol at wasanaethau cymorth arbenigol yn hollbwysig i helpu i nodi anghenion plentyn a dylai'r ddarpariaeth gywir ar eu cyfer fod ar gael i bob ysgol.

Ymhellach, os bydd athro'n penderfynu (a'u dyletswydd yw 'penderfynu' o fewn y Ddeddf) bod angen darpariaeth ddysgu ychwanegol benodol ar blentyn ag ADY, yna mater i'r awdurdod lleol ei ariannu. Ni allwn gael sefyllfa lle mae ysgolion yn cael eu hatal rhag nodi anghenion dysgu ychwanegol plentyn.

Baich Gwaith

Rydym yn croesawu bod Llywodraeth Cymru wedi cydnabod yr effaith y mae gweithredu'r Ddeddf yn ei chael ar faich gwaith staff ar draws y sector addysg, ac fel rhan o'r fargen gyflog, wedi cytuno i sefydlu Grŵp Gorchwyl a Gorffen i'r perwyl hwn. Rydym wedi cyflwyno tystiolaeth helaeth i'r tîm Gweithredu ADY yn Llywodraeth Cymru am yr heriau o ran baich gwaith y mae'r Ddeddf yn eu creu.

Mae aelodau'n dweud wrthym yn gyson nad oes modd rheoli'r baich gwaith, ac maent am ganolbwyntio ar ddarparu'r ymyriadau cynnar i blant, sydd i fod yn un o nodau craidd y Ddeddf, yn hytrach na chwblhau gwaith papur, heb ddigon o amser, hyfforddiant, neu adnodd.

Mae angen sefydlu'r Grŵp Gorchwyl a Gorffen ar frys, a rhaid i bob undeb llafur gael ei gynrychioli arno. Mae angen i leisiau ein haelodau gael eu clywed ar y mater hollbwysig hwn. Maent am gefnogi plant a phobl ifanc, ac mae mynd i'r afael â'r argyfwng baich gwaith o ran diwygio ADY yn hollbwysig i hyn.

Rôl Cydlynnydd ADY

Rydym yn hynod o bryderus ynghylch yr anghysondebau presennol o ran dyraniad digyswllt, tâl a dyletswyddau rôl newydd y Cydlynnydd ADY. Os yw'r Ddeddf am gyflawni ei nodau a gwella'r ddarpariaeth ar gyfer

plant ag anghenion dysgu ychwanegol, yna mae'n rhaid i Lywodraeth Cymru gydnabod yr heriau sylweddol a mynd i'r afael â nhw.

Er ein bod yn croesawu ymrwymiad y Llywodraeth i adolygu'r materion hyn, mae'n hollbwysig bod ysgolion yn cael eu galluogi (gan gynnwys rhai a ariennir) i dalu Cydlynwyr ADY yn briodol am y rôl bwysig a sylweddol y maent yn ei chyflawni. Mae angen i Gydlynwyr ADY weld gweithredu cyflym ar hyn, ac fel undebau llafur, rydym yn rhagweld cyfranogiad llawn yn yr ymateb cyflym i waith y Grŵp Gorchwyl a Gorffen.

Cynnwys iechyd

Ar hyn o bryd mae yna anghydbwysedd dyletswyddau o fewn y ddeddfwriaeth, sy'n golygu bod cyrff iechyd yn eu hanfod mewn trefniant gwirfoddol, ac nad oes rhaid iddynt gefnogi ysgolion nac awdurdodau lleol i nodi ADY a sicrhau Darpariaeth Ddysgu Ychwanegol (DDdY), hyd yn oed pan fo angen mewnbwn gan gyrff iechyd ar blant er mwyn cael mynediad at eu dysgu oherwydd bod ganddynt gyflwr penodol.

Dywed aelodau wrthym nad yw dyletswydd i wneud penderfyniad heb fewnbwn gan wasanaethau iechyd a gwasanaethau ALI yn gweithio, a dylid gorfodi iechyd i ddarparu gwybodaeth i lywio penderfyniadau ar ADY a darparu DDdY mewn modd cyson ac amserol.

I rai pobl ifanc, mae eu hanghenion meddygol yn cael effaith aruthrol ar eu hanghenion dysgu, ac ni all ysgolion yn unig gefnogi plant heb fewnbwn gan iechyd – gan gynnwys cymorth hanfodol CAMHS, sydd angen sicrhau ei fod yn gallu darparu cymorth amserol i'n plant a'n pobl ifanc, er mwyn eu helpu i gael mynediad at eu haddysg.

Mae'n ymddangos yn ddryslyd i'n haelodau bod gan Loegr Gynlluniau Addysg a Gofal Iechyd (EHCPs)³, ond nid oes unrhyw ddyletswyddau sylweddol ar iechyd yng Nghymru, er bod gan y GIG adnoddau sylweddol, o gymharu ag ysgolion a cholegau.

Asesiadau statudol

Byddai ein haelodau'n croesawu asesiadau statudol, a gynhelir gan yr awdurdod lleol ar gais ysgolion neu rieni. Nid yw'r ddyletswydd bresennol i benderfynu a oes gan blentyn ADY yn cwmpasu cymhlethdod anghenion rhai plant. Dylai awdurdod lleol benderfynu ar

---

³ "Mae Adran 42 o Ddeddf Plant a Theuluoedd 2014 yn creu dyletswydd gyfreithiol ar y CCG i sicrhau bod y ddarpariaeth gofal iechyd a nodir yn y cynllun EHC ar gael i'r plentyn neu berson ifanc."

<https://councilfordisabledchildren.org.uk/sites/default/files/uploads/files/Health%20duties.pdf>

CDU y rheini ag anghenion mwy cymhleth a gofalu amdanynt, ond nid oes trothwy clir ar gyfer hyn.

Dylai plant ag anghenion dysgu ychwanegol dwys gael asesiad statudol, a gynhelir gan bobl ag arbenigedd priodol. Mae'r ddyletswydd i benderfynu ar gyfer ysgolion/Cydlynwyr ADY yn ddyletswydd anghymesur, sy'n gosod gormod o gyfrifoldeb ar ysgolion ac athrawon unigol. Mae ein haelodau'n credu y byddai asesiadau annibynnol yn helpu i sicrhau eglurder o fewn y system, a dylent gynnwys canllawiau clir ar gyfer pryd y mae awdurdod lleol yn gyfrifol am gynllun.

Dyletswyddau ar awdurdodau lleol

Mae'r ddyletswydd i benderfynu ar ADY a DDdY ar gyfer ysgolion/Cydlynwyr ADY yn ddyletswydd anghymesur, sy'n gosod gormod o gyfrifoldeb ar ysgolion ac athrawon unigol.

Mae ein haelodau'n credu y dylai fod gan awdurdodau lleol ddyletswyddau clir, ac na ddylent allu trosglwyddo penderfyniadau yn ôl i ysgolion a'u cyfarwyddo ynghylch yr ADY y dylent ei ddarparu, heb gymorth clir, gan gynnwys cymorth ariannol. Mae hyn yn rhoi gormod o bŵer yn nwylo awdurdodau lleol.

Mae angen i awdurdodau lleol fod yn rhan o atebion rhagweithiol ar gyfer plant ag ADY, a helpu i ddarparu'r DDdY na all ysgolion yn unig ei wneud, yn hytrach na dim ond penderfynu bod yn rhaid i ysgolion ddod o hyd i'r ateb. Byddai gweithio'n fwy colegol i ddod o hyd i ateb yn helpu i gyflawni nodau diwygio ADY.

Cynllun Datblygu Unigol

Ar hyn o bryd mae'r broses creu CDU yn un hir a rhwystredig, ac yn achosi heriau baich gwaith sylweddol i'n haelodau. Er bod y nod i osgoi perthynas wrthwynebus rhwng rhieni, ysgolion ac awdurdodau lleol yn bwysig, nid yw'r system bresennol yn gweithio.

Mae llawer o aelodau'n dweud wrthym ei bod yn cymryd 7 awr i gwblhau un cynllun, gydag athrawon yn cael trafferth cydlynu'r holl arbenigwyr hanfodol sydd angen bwydo i mewn, cyn gorfod arfer eu ddyletswydd i benderfynu.

Gwyddom fod llawer o blant ddim wedi cael CDU a oedd yn flaenorol ar gynllun 'Gweithredu gan yr Ysgol' neu 'Gweithredu gan yr Ysgol a Mwy'. Mae'r ymarferwyr wedi cael eu hannog i wneud darpariaeth ar gyfer y plant hyn y tu allan i'r system CDU⁴.

---

⁴ <https://www.llyw.cymru/canlyniadaur-cyfrifiad-ysgolion-chwefror-2022-html>

Credwn y byddai cynllun byrrach, anstatudol ar gyfer y plant hynny nad oes ganddynt ADY, ond y gallai fod angen rhywfaint o gymorth ychwanegol arnynt yn yr ysgol, gan gynnwys materion ymddygiadol, o fudd i blant a'u rhieni fel eu bod yn gwybod pa gymorth y maent yn ei gael, tra'n rhyddhau athrawon rhag ysgrifennu CDUau hir.

Hyfforddiant

Mae angen gwell hyfforddiant ar y system ADY newydd i bawb ar draws addysg – gan gynnwys athrawon a staff cymorth. Er bod rhai pocedi o arfer da, dywed aelodau wrthym nad yw pawb wedi cael mynediad at yr hyfforddiant sydd ei angen arnynt i wreiddio'r system mewn ysgolion.

Dywed yr aelodau wrthym fod angen mwy o hyfforddiant arnynt ar gwblhau CDU, ac maent yn ymwybodol iawn bo CDU yn ddogfen gyfreithiol y maent yn credu y dylai gael ei chwblhau gan rywun â hyfforddiant cyfreithiol.

Dywed ein haelodau wrthym fod angen mwy o hyfforddiant arnynt ar addysgu cynhwysol yn arbennig, fel y gallant sicrhau bod y “ddarpariaeth gyfannol” y maent yn ei ddarparu yn darparu ar gyfer ystod o anghenion dysgu ar draws eu dosbarthiadau, sef un o nodau Cwricwlwm i Gymru.⁵

Mae angen hyfforddiant penodol ar benaethiaid ar y gofynion o dan y system ADY, a'u rôl yn hwyluso ymgysylltiad ysgol gyfan wrth weithredu'r system newydd. Er enghraifft, mae angen i benaethiaid fod yn ymwybodol o'r angen i ryddhau athrawon dosbarth i gymryd rhan mewn cyfarfodydd tîm amlddisgyblaethol ac i gwblhau'r CDU.

Cyfnod gweithredu hirach

Mae aelodau wedi croesawu'r cyfnod gweithredu hirach ar gyfer plant sy'n symud i'r system newydd, a gyhoeddwyd gan y Gweinidog ym mis Mawrth⁶. Mae hyn yn golygu bod mwy o amser ar gael i ymarferwyr symud plant a phobl ifanc i'r system newydd mewn ffordd ystyrlon.

Fodd bynnag, mae'n werth adlewyrchu bod ein haelodau wedi dweud wrthym fod angen cyfnod cyflwyno llawer arafach arnynt – mewn gwirionedd gofynasant am flwyddyn ar gyfer pob grŵp blwyddyn yn yr ysgol. Os ydym am wneud hyn yn dda, yna mae angen inni sicrhau bod gan y gweithlu addysg y gofod a'r amser i roi'r Ddeddf ar waith – gan gynnwys y broses CDU hir.

---

⁵ <https://www.llyw.cymru/canlyniadaur-cyfrifiad-ysgolion-chwefror-2022-html>

⁶ <https://www.llyw.cymru/datganiad-ysgrifenedig-gweithredu-deddf-anghenion-dysgu-ychwanegol-ar-tribiwnlys-addysg-cymru-1>